

maar de feitelijke onjuistheden die critici hebben aangeweesen, verbeterd zijn? Chapman's humanistiese ideaal is typerend voor het oorgangstydperk, kort na die afschaffing van die apartheid, waarin het boek is ontstaan, en doet inmiddels enigszins gedateerd aan. De ervaring heeft geleerd dat er náást sosiale gelykheid ook ruimte moet blywen voor kulturele diversiteit. En vanwege alle fouten en sचेve voorstellingsen zou *Southern African Literatures* niet als naslagwerk of handboek voor beginnende studente gebruik moet word. Het feit dat deze heruitgawe nochtans heeft kunnen verskyn, werpt een verontrustend lichte op Chapman's norme als wetenskap, docent en gespreksmaat in die Suid-Afrikaanse publiek debat.

Ingrid Glorie

Universiteit van die Vrystaat

Universiteit van Utrecht, Nederland

E-mail: ingrid.glorie@let.uu.nl

Strangely Familiar: South African Narratives in Town and Countryside.

C.N. van der Merwe (ed.) Cape Town: Contentlot.com (www.contentlot.com), 2001. 252 pp. ISBN: 1-919890-46-3.

'n Versameling opstelle soos dié wat C.N. van der Merwe byeengebring het in *Strangely Familiar: South African Narratives in Town and Countryside*, roep onmiddellik twee verwante literêr-kritiese problematieke op. Die onderwerp van die bundel – die representasie van Suid-Afrikaners se ervaring van die moderniseringsproses en die geassosieerde spanning tussen plattelandse en stedelike leefwêreld – betrek in die eerste plek die verhouding(s) tussen letterkunde en die historiese (miskien presieser, die politiek-ekonomiese). In terme van 'n teoretiese worsteling met hierdie probleem bring die opstelle nie werklik iets nuuts nie. Die tweede problematiek – die idee van 'n vergelykende studie van

Suid-Afrikaanse letterkunde – kom te berde binne die raamwerk van 'n onderwerp of probleem wat die politieke oorgang van die 1990's op die voorgrond geskuif het, naamlik die idee van 'n verenigde Suid-Afrikaanse "nasie".

Noel Stahle se formulering van die oogmerk van letterkundestudie in vergelykende verband met verwysing na sy studie van romans deur Alan Paton, Peter Abrahams en F.A. Venter kan as eksemplaries gesien word:

"It is my intention, then, to focus not on the ideological limitations and failure of vision perhaps evident in these writers, but to explore the similarities of their critique of mid-century South African society. Of course, while the notion that these writers of the same era share elements of a common social and historical vision is hardly new, few comparative studies to-date have examined the extent to which Afrikaans writing and writing from other South African cultures may evidence elements of a shared vision for a more just South African nation" (199).

Hoe prysenswaardig dié sentiment en ingesteldheid ook is – soos die geval by ander pogings om letterkunde in Suid-Afrika binne 'n enkele raamwerk te bestudeer – bied die bundel nie veel ondersteuning vir die eenheids sentiment nie, want dit wys eerder hoe verflenter die droom van "eenheid" is. Die opstelle maak veral duidelik hoe ver die verskillende letterkundes in Suid-Afrika van mekaar verwyder is, en waarskynlik gaan bly in die afsienbare toekoms.

In die geval van die plaasroman, byvoorbeeld, het Afrikaans 'n ryk tradisie soos afgelei kan word uit Ampie Coetzee en C.N. van der Merwe se bydraes, in Engels is daar 'n paar tekste wat Malvern van Wyk Smith in 'n insiggewende raam aanbied, maar met betrekking tot Zulu sê C.T. Msimang dat daar baie min tekste oor die onderwerp is. Die bundel verskaf min gronde om 'n uit-

spraak te verwerp wat voorheen oor vergelykende literatuurstudie in Suid-Afrika gemaak is, naamlik dat die gedeelde kultuur in Suid-Afrika bestaan uit ervarings van verdeling en fragmentasie.

Op 'n heel basiese vlak spreek die broosheid van Suid-Afrikaanse vergelykende letterkundestudie miskien die duidelikste uit iets wat die werk van byna al die nie-Engelse sprekers se werk kenmerk, naamlik 'n onbeholpe en lomp gebruik van Engels. Om 'n paar voorbeelde aan te haal: "he is conscious of his quagmire", "The Afrikaans novel could also be read as the construct of the development of a people ...", "the command to marry outside the family fulfills the need for proliferation", ens.

Onwillekeurig voel mens dat 'n opmerking van S.C. Satyo in sy opstel oor die ontwrigtende werking van die koloniseringsproses op hierdie onbeholpenheid van toepassing is. Hy wys naamlik dat die proses "distances the colonized from his/her own self and identity" (109). Om die verwerking van die verstedelikings- en moderniseringsproses te beskryf wat landelike Xhosamense ondergaan, maak hy 'n onderskeid tussen "city" en "shitty" en betoog: "What comes out strongly in many Xhosa novels is that the Shitty-dweller denies his/her status as a shitty-dweller with an assumed status that he/she, in reality, does not have; he/she claims to be a city-dweller. In appropriating to himself/herself the city-dweller status, he/she is trying to escape from himself/herself" (116).

Ook op 'n meer teoretiese of metodologiese vlak is die druk van die eise wat 'n vergelykende benadering stel, sigbaar. Russel Kaschula bespreek byvoorbeeld met verwysing na wat hy noem die "transformation era" in Xhosaletterkunde 'n roman wat deur homself geskryf is. So 'n werkswyse (waartoe die skaarsheid aan tekste die literator waarskynlik dwing) bevestig die indruk van die broosheid en kunstmatigheid van vergelykende literatuur-

studie in Suid-Afrika. Die beste opstel in die versameling, deur David B. Coplan oor die Caledon riviervallei, help ook nie om die ongemak te verdryf nie. Terwyl hy op hoogs insiggewende en gesofistikeerde wyse verduidelik hoe konflik in die area waaroor hy skryf herlei kan word na onversoenbare kulturele gebruike en sienings, en hy die huidige verbetering van swartmense se lot verwelkom, lyk dit nie asof hy rekening hou met die voortbestaan van sulke kulturele onversoenbaarhede in die toekoms, en die voortgesette ontwrigtende werking daarvan nie.

As daar 'n "oplossing" is wat sigself aan die hand doen in hierdie verband, is dit om die ontwikkeling van 'n vergelykende literatuurbenadering in *Afrikaans* te bepleit, sonder dat dit die integriteit van bestaande Afrikaanse departemente aantast of ekstra druk plaas op dosente. As vergelykende studie moet gaan oor die kommunikasie van wat Suid-Afrikaanse gemeenskappe en kulture beide skei en bind, bly die mees effektiewe manier om hierdie kennis te kommunikeer in die medium wat die meeste impak op die leser en student sal hê, naamlik die eie taal.

As "tweede beste" is die soort van benadering in *Strangely Familiar* egter te verkies bo die eensydige, mandarynse benadering wat Michael Chapman volg in sy *Southern African literatures* waar die Afrikaanse plaasroman byvoorbeeld binne 'n enkele paragraaf "afgehandel" word. Wat die versameling opstelle in *Strangely Familiar* ten minste doen, as welkome korrektief op die monolitiese perspektief van 'n werk soos dié van Chapman, is dat dit die leser sterk onder die indruk bring van die heterogeniteit, kompleksiteit en kulturele rykdom van die Suid-Afrikaanse literêre tradisie.

Philip John

Port Elizabeth

E-pos: pjohn@cybertrade.co.za